

Lengyelország

DR. BENYUSZ MÁRTA

Lengyelországban az örökbefogadás elsődleges célja a gyermek érdekének és jogainak érvényesítése, közelebről a *gyermek családba fogadása, megfelelő testi és lelki (szellemi) fejlődési feltételeinek megteremtése*. A lengyel jog ismeri a nemzeti és nemzetközi örökbefogadást, az *egyszerű és teljes, valamint a véglegesen teljes örökbefogadást*. Olyan *kis-korú személyeket lehet örökbe fogadni*, akiknek az örökbefogadásához a *vér szerinti szülei hozzájárultak*. Nem szükséges a *szülők hozzájárulása*, ha a *szülőket megfosztották a szülői felügyeleti joguktól*, vagy ismeretlenek, illetve amennyiben a velük való kommunikáció leküzdhetetlen akadályokba ütközik. A legjellemzőbb a *2 év alatti gyermekek, elsősorban újszülöttek, csecsemők örökbefogadása*. A legutóbbi, 2020-as adatok alapján 1884 gyermeket fogadtak örökbe. Az életkor előrehaladtával az örökbefogadás lehetősége drasztikusan lecsökken. Főszabály a *testvérek közös örökbefogadása*, ettől azonban a *gyermek érdekében el lehet térni*. Házastársak (kizárólag férfi és nő) *közösen fogadhatnak örökbe*, azonban *nem kizárt az egyéni örökbefogadás sem*. Folyamatban van egy olyan *jogszabálytervezet kidolgozása*, amely *kifejezetten megtiltana az egynemű párok általi örökbefogadást*, mert a lengyel szabályozási rendszer a gyermek érdekével ellentétesnek tartja a homoszexuális személyek általi örökbefogadást. Örökbe fogadó szülővé az a *teljes cselekvőképességgel rendelkező személy válhat*, akinek személyes kvalitásai biztositékot jelentenek arra, hogy az örökbefogadó szülői kötelezettségeit megfelelően fogja tudni teljesíteni, azaz rendelkezik ún. „*kvalifikációs véleménnyel*”. Feltétel továbbá az örökbefogadási központ által szervezett *kötelező tanfolyam elvégzése, közte és az örökbe fogadni kívánt gyermek közötti megfelelő korkülönbség*, amely a bírói gyakorlat alapján a *szülő és gyermek közötti szokásos korkülönbséget* jelenti. *Konkrét jövedelmi és lakhatási körülmények nincsenek előírva*, ugyanakkor az örökbe fogadó szülőknek képesnek kell lenniük

Dr. Benyusz Márta LLM
főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Benyusz, M. (2022) 'Lengyelország' in Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) *A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során*, 231–257. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

https://doi.org/10.47079/2023.bmvszk.gyermek.8_8

arra, hogy anyagilag megfelelően támogassák, tartsák a gyermeket, illetve megfelelő körülményeket teremtsenek neki. Az örökbefogadásra való alkalmasságot a területileg illetékes *örökbefogadási központ* állapítja meg, az *engedélyezésről a bíróság dönt*. Az örökbe fogadó szülők jellemzően 2 évet várnak az alkalmasságuk megállapításától egy gyermek örökbefogadásáig. Az örökbefogadás *utánkövetését ismeri a lengyel jog, ami lehetőség és egyben segítség az örökbe fogadó szülőknek és a nagykorú örökbe fogadott gyermekeknek is*. Az *örökbefogadás felbontását* lényeges indok fennállása esetén az örökbefogadó és az örökbefogadott is kérheti. Az örökbefogadás felbontására *nincs lehetőség, amennyiben az a kiskorú gyermek érdekét negatívan érinti*.

1. A szabályozás keretei

Minden *gyermeknek alapvető joga¹ van ahhoz, hogy szerető családban nevelkedjen*, amely a testi, szellemi és lelki fejlődést biztosító, megtartó, biztonságos közösségként segíti őt abban, hogy felnőtt tagjává váljon a társadalomnak, aki önmagáért és másokért is képes felelősséget vállalni. A saját családban való nevelkedés mellett a gyermek családhoz való joga magába foglalja a helyettesítő védelemhez való jogot is, azaz annak a gyermeknek, akiről valamilyen oknál fogva a saját családjában gondoskodni nem tudnak, joga van ahhoz, hogy őt örökbe fogadják.² Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében deklarált gyermeki jog több szempontból is integrált részét képezi a lengyel jogrendnek. Egyrészt Lengyelország ratifikálta a Gyermekjogi Egyezményt, és a Lengyel Köztársaság Alkotmányának (*Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej*) 9. cikke szerint a Lengyel Köztársaság tiszteletben tartja az őt kötő nemzetközi jogot, másrészt az alkotmány egy sor olyan rendelkezést is tartalmaz, amely a gyermeki jogokat biztosítja, és a családot védendő alkotmányos érték³ emeli.

Az Alkotmány 18. cikke szerint a Lengyel Köztársaság védi a házasságot mint a nő és a férfi szövetségét, a családot, a várandósságot és a szülői szerepet. Az Alkotmány 72. cikk (1) bekezdése adja azt az általános szabályt, melynek értelmében a gyermekek jogainak védelme a Lengyel Köztársaságban biztosított, és mindenkinek jogában áll követelni az államtól, hogy megvédje a gyermekeket az erőszaktól, a kegyetlenségtől,

1 Lásd: ENSZ Gyermekjogi Egyezmény, Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

2 A helyettesítő védelem az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény 20. cikke szerint magába foglalja a családnál való elhelyezést, az iszlám jog kafalahja szerinti gondnokságot, az örökbefogadást, illetőleg szükség esetén megfelelő gyermekintézményekben való elhelyezést.

3 Przybyszewska-Szter, 2020, 394. o.

a kizsákmányolástól és a demoralizációtól. A (2) bekezdés szól a helyettesítő védelemről, és kimondja, hogy az a gyermek, aki nem áll szülői felügyelet alatt, *jogosult a hatóságok védelmére*.⁴ A (3) bekezdés lefekteti a gyermek részvételi jogának alapjait, és kimondja, hogy a gyermeki jogok érvényesítése során a hatóságok és a gyermekért felelős személyek kötelesek a gyermeket meghallgatni és a véleményét lehetőség szerint figyelembe venni. Az Alkotmány 72. cikk (4) bekezdése a *gyermekjogi ombudsman (Rzecznik Praw Dziecka)* intézményének létrehozásáról rendelkezik. Az Alkotmány 48. cikk (1) bekezdése rögzíti a szülők jogát, hogy gyermekeiket *saját meggyőződésük szerint neveljék*, és egyidejűleg kimondja azt is, hogy a nevelés folyamán a gyermek érettségét, valamint a lelkiismereti és vallásszabadságát és a meggyőződéseit szintén figyelembe kell venni.

Az alkotmányban garantált helyettesítő védelem egyik – a gyermek érdekét leginkább szolgáló – fajtája az örökbefogadás jogintézménye (*przysposobienie, adopcja*), amelynek szabályait Lengyelországban az 1964. február 25-én kelt családjogi és gyámügyi kódex (*Kodeks rodzinny i opiekuńczy*)⁵ (a továbbiakban: családjogi kódex) II. fejezete tartalmazza. Az örökbefogadási eljárásra vonatkozó rendelkezések – a családjogi kódex mellett – a családok támogatásáról és a nevelőszülői rendszerről szóló 2011. június 9-i törvényben (*Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*)⁶ (a továbbiakban: családtámogatási törvény), valamint a polgári perrendtartásról szóló törvényben (*Kodeks postępowania cywilnego*)⁷ található. Az örökbefogadási tanfolyam részletszabályait a munkaügyért és társadalmi politikáért felelős miniszter rendelete (*Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka*)⁸ tartalmazza. Az említett jogszabályokon kívül a lengyel Polgári Törvénykönyv (*Kodeks cywilny*),⁹ valamint a családi állapotról szóló törvény (*Prawo o aktach stanu cywilnego*) is tartalmaz az örökbefogadás joghatásaihoz kapcsolódó rendelkezéseket. A nemzetközi örökbefogadásnál releváns még a lengyel

4 Megjegyzendő, hogy a lengyel alkotmány az örökbefogadás jogintézményét *expressis verbis* nem említi.

5 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640090059/U/D19640059Lj.pdf> (2021. 11. 10.).

6 Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu2011490887> (2021. 12. 02.).

7 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf> (2022. 03. 07.).

8 Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20112721610> (2022. 03. 07.).

9 Kodeks cywilny <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19640160093> (2021. 12. 02.).

nemzetközi magánjogról szóló törvény (*Prawo prywatne międzynarodowe*),¹⁰ valamint az örökbefogadáshoz kapcsolódó nemzetközi egyezmények, mint az 1991. július 7-e óta a lengyel belső jog részét képező Gyermejjogi Egyezmény,¹¹ az 1994. november 2-án kihirdetett és 1995. október 1-je óta hatályos Hágai Egyezmény,¹² valamint az Európa Tanács keretében elfogadott egyezmény a gyermekek örökbefogadásáról.¹³

A családjogi kódex normaszövege *nem definiálja az örökbefogadás jogintézményét*, azt csak a jogtudomány és a joggyakorlat tette meg.¹⁴ E szerint az örökbefogadás egy formális aktus, amelynek létrejötte a családjogi kódexben meghatározott feltételek bekövetkezésétől függ. Mások szerint az örökbefogadás egy, a szülő-gyermek kapcsolattal megegyező jogviszony, amely a felek szabad akaratának köszönhetően jön létre. Az örökbe fogadott gyermek és az örökbe fogadó szülő közötti viszony valóban nagyon hasonlít a vér szerinti szülő-gyermek kapcsolatra, de nem tekinthető azonosnak vele, ami abból következik, hogy az örökbefogadás bizonyos jogszabályban meghatározott feltételek bekövetkezése esetén felbontható, szemben a vér szerinti szülő-gyermek kapcsolattal.¹⁵

Lengyelországban az örökbefogadási eljárásban területileg a vajdasági (*województwo*) rendszerhez igazodó örökbefogadási központok (*osrodek adopcyjny*)¹⁶ rendelkeznek hatáskörrel az örökbe fogadó szülővé, illetve örökbe fogadható gyermekké nyilvánítás folyamatában. Az örökbefogadást az illetékességgel rendelkező gyámügyi bíróságok (*sąd opiekuńczy*) engedélyezik. Nemzetközi örökbefogadás esetén 2017. január 17-e óta a katolikus egyház által működtetett Egyházmegyei Örökbefogadási Központ (*Diecezjalny Ośrodek Adopcyjny*), valamint a Katolikus Örökbefogadási Központ (*Katolicki Ośrodek Adopcyjny*) van kijelölve arra, hogy nemzetközi örökbefogadás esetén tartsa a kapcsolatot más országok örökbefogadási hatóságaival vagy olyan szerveivel, amelyek megfelelő engedéllyel rendelkeznek a nemzetközi örökbefogadással kapcsolatos ügyek vitelére.

10 Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. z 2015 r., poz. 1792, t.j.) <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20110800432> (2022. 03. 09.).

11 Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19911200526/T/D19910526L.pdf> (2022. 03. 09.).

12 Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzona w Hadze dnia 29 maja 1993 r. <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20000390448> (2022. 03. 09.).

13 Europejska Konwencja o przysposobieniu dzieci sporządzona w Strasburgu dnia 24 kwietnia 1967 r. <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990991157> (2022. 03. 09.).

14 Przybyszewska-Szter, 2020, 402. o.

15 Przybyszewska-Szter, 2020, 403. o.

16 Az örökbefogadási központok listája elérhető: https://www.domydziecka.org/uploadUser/file/adopcja/wykaz_osrodkow_adopcyjnych_w_polsce_2021.pdf (2022. 03. 27.).

A civil szervezeteknek az örökbefogadást ösztönző, segítő, támogató, az örökbefogadásra váró gyermekeket védő szerepük van. Egyes civil szervezetek átveszik a vajdaságilag illetékes örökbefogadási központok feladatait, és állami támogatást kapnak ennek a feladatnak az elvégzéséért. Ilyen például a „pro familia” örökbefogadási központ (*Stowarzyszenie Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych „Pro Familia”*),¹⁷ amely azon kívül, hogy teljeskörűen ellátja az örökbefogadási központ feladatait, érzékenyen odafigyel a különböző támogató csoportok, segítő közösségek működtetésére. Nagyon fontos kritérium az örökbefogadással foglalkozó civil szervezeteknél, hogy sem az örökbe fogadó szülőktől, sem a vér szerinti szülőktől nem fogadhatnak el anyagi kompenzációt, mert ez a lengyel jogszabályok szerint bűncselekmény.

A nem kifejezetten örökbefogadási központi feladatokat ellátó civil szervezetek közül kiemelhető az Örökbefogadó Családok Alapítványa (*Fundacja Rodzin Adopcyjnych*),¹⁸ amely ún. Intervenció „Előörökbefogadási” Központot (*Interwencyjnego Ośrodka Preadopcyjnego w Otwocku*) működtet Otwock városában. A központban olyan újszülöttek és csecsemők kerülnek elhelyezésre, akiket a kórházakban vagy a kórház melletti inkubátorban, az ún. „életablakban” (*okno życia*) hagytak, illetve az utcán találtak. Az alapítvány célja, hogy a gyermekek 3 hónapon belül családokhoz kerüljenek, és ennek érdekében szorosán együttműködnek az örökbefogadási hatóságokkal. 1997-es megalapítása óta a szervezet 1200 gyermeknek segített abban, hogy szerető szülők és családok gondoskodjanak a nevelésükről. Elmondható, hogy a legtöbb ide kerülő gyermek 2-3 hónapon belül új családra lel.

2018-ban a Lengyel Állami Számvevőszék (*Najwyższa Izba Kontroli*) teljesen átvilágította a lengyel örökbefogadási rendszert. A vizsgálat eredményeit összefoglaló jelentés (*Informacja o wynikach kontroli: wykonywanie zadań przez ośrodkie adopcyjne*)¹⁹ szerint a lengyel állami számvevőszék 2. pontban hivatkozott vizsgálatában 15 örökbefogadási központot vizsgált. A 15-ből 11-nél találtak valamilyen szabálytalanságot, amelyet bár a vizsgálatról szóló jelentés nem minősített rendszerszintűnek, az egyes örökbefogadási esetekre lehetett hatása. A vizsgálat igen magas örökbefogadási hatékonyságot mutatott, azaz az örökbe fogadhatónak nyilvánított gyermekek 98%-a talált örökbe fogadó családra, amit a jelentés azzal magyaráz, hogy rendkívül magas az örökbe fogadni vágyó szülők aránya, míg ehhez mérten, arányaiban kevesebb az olyan gyermekek száma, akiknek a jogi státusza rendezett és örökbe fogadhatónak nyilvánítható.

17 <http://profamilia.pl/osrodek/#> (2021. 12. 03.).

18 <https://adopcja.org.pl/> [letöltve: (2021. 12. 03.).]

19 KPS.430.007.2017, Nr ewid. 21/2018/P/17/044/KPS Najwyższa Izba Kontroli Informacja o wynikach kontroli: wykonywanie zadań przez ośrodkie adopcyjne <https://www.nik.gov.pl/plik/id,17494,vp,20066.pdf> (2021. 12. 03.).

A jelentés *igen hosszú várakozási időt* azonosított az örökbefogadási eljárás során, hiszen az örökbe fogadó szülők *majdnem 2 évet várnak*, amíg gyermeket „kapnak”. Az állami számvevőszék jelentése összességében egy egységesített, hatékonyabb jogi szabályozás szükségességét tárta fel Lengyelországban.

2. A gyermek érdeke, az örökbefogadás célja

A lengyel Legfelsőbb Bíróság (*Sąd Najwyższy*) 1983-ban²⁰ és 2012-ben²¹ hozott két olyan emblematikus ítéletet, melyben eszmei iránymutatást adott az örökbefogadás céljával kapcsolatban. Az első határozat szerint az „örökbefogadás célja a gyermek családba fogadása és fizikai, valamint lelki (pszichikai) fejlődésének biztosítása, melynek mindenképpen »jobbna« kell lennie, mint amilyenre az örökbefogadást megelőző környezetében (vér szerinti szüleinél, nevelőszüleinél vagy gondozóinál) lehetősége volt”. A második határozat szerint „az örökbefogadás jogintézményének célja a gyermek helyettesítő családi védelemhez való jogának biztosítása arra az esetre, ha a szülei – különböző okból kifolyólag – nem tudnak vagy nem képesek róla gondoskodni. Egy ilyen helyzetben az örökbefogadás egy olyan optimális megoldás, amely egyedülként képes arra, hogy a gyermek számára megfelelő családi körülményeket teremtsen.”

A lengyel jog szerint az örökbefogadás jogintézményének *egyetlen igazi célja a gyermek érdekének érvényesítése*.²² A családtámogatási törvény 155. cikk 1. pontja szerint az örökbefogadási eljárás során *a gyermek legfőbb érdeke és jogainak érvényesülése elsődleges*.

A gyermek érdekének azonban sem a nemzetközi jogban, sem a lengyel belső jogban nincs definíciója, tekintettel arra, hogy a gyermek érdeke – legyen szó egy konkrét gyermek vagy a gyermekek érdekéről általában – plasztikus és esetről esetre vizsgálendő. A lengyel Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint²³ a gyermek érdeke egyrészt magába foglal minden, a gyermekhez kapcsolódó *személyes minőséget*, mint a fizikai és lelki fejlődését, az oktatását és a nevelését. Másrészt azonban az örökbefogadásnak van egy anyagi oldala is, hiszen tartási kötelezettséget keletkeztet az örökbe fogadó szülő oldalán. Ez egyaránt jelenti a gyermek mindennapi szükségleteinek fedezését, valamint a gyermek saját vagyonának gondos kezelését. Az örökbefogadás, a szerető vér szerinti család alternatívájaként éppen ennek a kettős érdeknek az érvényesülését célozza: azaz

20 25.10.1983 r., III CRN 234/83, LEX nr 2972, SN.

21 22.06.2012.r., V CSK 283/11, LEX nr 1232479.

22 Przybyszewska-Szter, 2020, 393. o.

23 Postanawienie Sądu Najwyższego z 11 lutego, sygn. akt II CKN 90/96, Legalis.

a gyermek anyagi biztonságának megteremtését, és a gyermek érdekében egy olyan megtartó szülő-gyermek kapcsolat létrehozását, ahol fizikai és lelki fejlődése, oktatása és nevelése egyaránt biztosított.

A családjogi kódexhez fűzött kommentár²⁴ szerint a gyermek érdeke az örökbefogadás során három fő elemből áll:

1. Materiális és nem materiális értékek összességéből, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a gyermek fizikailag és lelkileg is megfelelő módon fejlődjön, a jövőben olyan hivatást találjon, amely a képességeinek megfelelő.
2. A személyiségfejlődés teljes és harmonikus fejlődéséhez szükséges, szerető, megértő és boldog családi környezet biztosításából.
3. A gyermeki lét, a lengyel társadalom erkölcsi rendjével, valamint a lengyel jogszabályokkal és bírói gyakorlattal összhangban kialakult gyermeki modell (*model inidealyzacyjny*) tükrében történő értelmezéséből. Az „ideális” modell követése csupán iránytűként szolgál, és minden esetben szükség van a gyermek egyedi értékelésére, különösen a korára, nemére, képességeire, természetére, érzékenységére, a ténylegesen létező, környezetéhez fűződő érzelmi kapcsolataira, valamint a meghozandó döntés következményeire.

Annak értékelésekor, hogy a gyermek legjobb érdekét szolgálja-e az örökbefogadás, abból kell kiindulni, hogy minden egyes *gyermek alapvető érdeke az, hogy vér szerinti szülei neveljék fel*. Amennyiben azonban a vér szerinti szülők erre nem képesek, a gyermek legjobb érdekét az örökbefogadás szolgálja, mert a vér szerinti családban nevelkedés után ennek a jogintézménynek van a legnagyobb esélye arra, hogy jól reagáljon a gyermek szükségleteire. Ahhoz, hogy ez valóban megvalósulhasson, az örökbefogadásnak a gyermek egyedi helyzetére vonatkoztatva *kell képesnek lenni a gyermek életének javítására*. Az adott helyzetben az örökbefogadásnak *kell lennie a lehető legjobb megoldásnak a gyermek számára*, azaz kerülni kell azt a helyzetet, hogy az örökbefogadás két, a gyermek számára rossz megoldás közül a kisebbik rossz legyen.²⁵

Az örökbefogadás semmiképpen sem szolgálhatja kizárólag az örökbefogadók érzelmi szükségleteinek kielégítését. A gyermek érdeke ugyanakkor az is, hogy az örökbefogadás az örökbe fogadó szülők(k), valamint az örökbe fogadó szülők gyermekeinek érdekeivel is összhangban legyen, máskülönben nem alakulnak ki azok az érzelmi kötelek, amelyek a család szempontjából esszenciálisak, és amelyek létrejöttét az

24 Fras, Habdás, 2021, 114. cikk IV/13. pont.

25 Fras, Habdás, 2021, 114. cikk IV/13. pont.

örökbefogadás a gyermek érdekének érvényesítése után elsődlegesen célozza.²⁶ Az örökbefogadás során és annak eredményeképpen tehát semmiképpen sem fordulhat elő olyan helyzet, amely következtében az örökbefogadók, illetve vér szerinti gyermekeinek helyzete rosszabbá válik, mint az örökbefogadást megelőzően volt. A gyermek érdeke az, hogy az érdekei harmóniában legyenek az örökbefogadással (befogadói oldalon) érintett személyek érdekeivel, amellet, hogy az egyik legfontosabb cél, a gyermek családtagként betöltött új pozíciója megerősítésre kerüljön. A gyermek érdekének főszabály szerint a lengyel társadalom érdekével – ami ez esetben többek között az árvaság elleni küzdelem,²⁷ illetve a gyermekeknek házassági köteléken alapuló család biztosítása – is konvergensenk kell lennie.

A kiskorú gyermek érdeke az örökbefogadási eljárás során elsődleges eljárási alapelvként is szolgál, és mind az örökbefogadhatóvá nyilvánítás, mind pedig az örökbefogadási eljárás során a hatóságok, illetve a bíróságok feladata a gyermek legjobb érdekének hivatalból történő érvényesítése.²⁸

A családjogi kódexhez fűzött kommentár szerint a lengyel jogtudomány álláspontja az, hogy a közös örökbefogadás inkább szolgálja a gyermek érdekét, mint az egyedülállók általi örökbefogadás, hiszen a közös örökbefogadás adja meg a gyermeknek a legnagyobb eséllyel a teljes családot. Ugyanakkor előfordulhat az is, hogy bizonyos esetekben a gyermek érdekét jobban szolgálja az, ha egyedülálló személy fogadja őt örökbe. Emiatt a normaszöveg jelenleg egyik örökbefogadási formát sem preferálja a másikkal szemben.

A lengyel jogrend a homoszexuális személy általi örökbefogadást *a priori* a gyermek érdekével ellentétesnek tartja,²⁹ függetlenül attól, hogy a homoszexuális személy egyedülállóként kíván örökbe fogadni, vagy élettársi kapcsolatban,³⁰ esetleg más országban érvényes házasságban él.

3. Az örökbefogadó személye

A családjogi kódex 114.¹ cikk 1. §-sa szerint örökbe fogadó szülővé az a *teljes cselekvőképességgel* rendelkező személy válhat, akinek *személyes kvalitásai* biztosítják, hogy

26 Fras, Habdas, 2021, 114. cikk IV/13. pont 14. pont.

27 Przybyszewska-Szter, 2020, 404. o.

28 Fras, Habdas, 2021, 114. cikk IV/15. pont.

29 Fras, Habdas, 2021, 114. cikk IV/12. pont.

30 Fontos megjegyezni, hogy Lengyelországban nincs olyan jogilag elismert együttélési forma, amely a homoszexuális párok élettársi közösségét legitimálná.

örökbe fogadó szülői kötelezettségeit megfelelően teljesíteni fogja. A családtámogatási törvény további követelményként írja elő az ún. „kvalifikációs vélemény” (*opinia kwalifikacyjna*) megszerzését, valamint az örökbefogadási központ által szervezett *tanfolyam elvégzését* és megfelelő *körkülönbséget* közte és az örökbe fogadandó gyermek között. Ezeknek a feltételeknek *együttesen kell teljesülniük* ahhoz, hogy valaki örökbe fogadó szülővé válhasson. A feltételek fennállását az örökbefogadási központ vizsgálja, és ez a szerv dönt az örökbe fogadhatóvá nyilvánításról is.

Mint ahogyan arról már volt szó, Lengyelországban egyaránt lehetőség van az egyedülálló általi örökbefogadásra és a közös örökbefogadásra (*przysposobienie wspólnie*). A közös örökbefogadás azonban kizárólag a házaspároknak megengedett, az élettársak – sem azonos, sem különműek – nem fogadhatnak örökbe. A lengyel jog szerint házasságot csak egy férfi és egy nő köthet egymással, így az egynemű párok közös örökbefogadása teljesen kizárt. Az Alkotmánybíróság és Legfelsőbb Bíróság joggyakorlata tükrében, illetve a jogirodalomban képviselt többségi álláspont szerint a jelenlegi alkotmányos keret *nem teszi lehetővé az azonos nemű személyek házasságának bevezetését* a lengyel jogrendszerbe.³¹ A lengyel Igazságügyi Minisztérium 2021. március 11-én és március 24-én tartott sajtótájékoztatókon jelentette be, hogy folyamatban van a családjogi törvénykönyv módosítását célzó javaslat, mely *az azonos nemű élettársi kapcsolatban élő személyek általi örökbefogadásának kifejezett tilalmát* kívánja bevezetni.³²

A közös örökbefogadás esetén a házaspárok egy közös kérelmet nyújtanak be az örökbefogadásra, és a bíróság az örökbefogadásról szóló döntést a kettőjük vonatkozásában hozza meg. A családjogi kódex a házasságban élő személyeknél is lehetőséget biztosít az „egyszemélyes”, azaz csak a házaspár egyik tagja általi örökbefogadásra, ehhez azonban a családjogi kódex 116. cikke alapján mindig szükség van a másik házastárs hozzájárulására is.

A családjogi kódex 115. cikk (2)-(3) bekezdése alapján bármely egyedülálló személy általi örökbefogadás közös örökbefogadássá alakulhat át, amennyiben az örökbefogadó a lengyel jog által elismert házasságot köt, és a házastársa örökbe fogadja az általa korábban örökbe fogadott gyermekét, vagy az örökbefogadás ideje alatt is házasságban

31 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2005 r., K 18/04; Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2004 r., II KK 176/04. Ld. Piotr TULEJA: Art. 18. Zasada ochrony małżeństwa i rodziny in: Piotr TULEJA (red): *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, WKP, Warszawa 2019, 1. fejezet; Leszek GARLICKI: Art. 18, in Marek ZUBIK (szerk.): *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Tom I, wyd. II, Wyd.Sejmowe, Warszawa 2016, 5–7. fejezet.

32 Ezen kívül az új szabályozás az azonos nemű házasságban élő lengyel állampolgár külföldön született gyermekének hazai anyakönyveztetését tenné lehetővé, anélkül, hogy ez a külföldön létrejött, azonos nemű házasság lengyelországi elismeréséhez vezetne.

élő személy házastársa később örökbe fogadja a házastársa által a házasságuk ideje alatt örökbe fogadott gyermeket.

A közös örökbefogadás lényegében ahhoz hasonlít, mintha a házaspárnak közös vér szerinti gyermeke születne, így nincs az örökbefogadásra semmilyen kihatása annak, ha a házastársak életközössége megszakad, azaz külön élnek, vagy ha a házasságuk felbontásra kerül, illetve azt érvénytelennek nyilvánítják.³³

3.1. A teljes cselekvőképesség követelménye

Az örökbefogadónak olyan nagykorú személynek³⁴ kell lennie, akit *nem fosztottak meg cselekvőképességétől*. A szülői felügyelet gyakorlásának is feltétele a teljes cselekvőképesség, így kézenfekvő, hogy a vér szerinti szülő helyébe lépő és az örökbefogadás joghatásaként szülői felügyeletet gyakorló örökbe fogadó szülővel szemben a lengyel jogalkotó ugyanezt a követelményt támasztja.³⁵ Értelmszerűen tehát nem válhat örökbe fogadó szülővé az sem, akit a bíróság a szülői felügyelet gyakorlásától megfosztott, azzal együtt, hogy ennek a ténynek az értékelésére nem a cselekvőképesség meglétének vizsgálatakor kerül sor, hanem a megfelelő személyes kvalitások tárgykorben.

3.2. Megfelelő személyes kvalitások

A családtámogatási törvény 156. cikk (1) bekezdés 7. pont szerint az örökbefogadási központ vizsgálja az örökbe fogadó szülő jelöltek személyes helyzetét, egészségügyi, családi állapotát, jövedelmi és vagyoni viszonyait, és környezettanulmányt készít. A megfelelő személyes alkalmasságra vonatkozó vizsgálat azonban nem korlátozódik kizárólag ezeknek az elemeknek az értékelésére.

A megfelelő személyes alkalmasság egy olyan *szubjektív követelmény*, melyet a lengyel jogalkotó *nem definiál*, és nem határozza meg azokat a tulajdonságokat sem, amelyek megléte teljesítené a feltételt.³⁶ A gyakorlat és a jogirodalom kialakított egy *nyitott listát*, amely olyan jellemzőket tartalmaz, amelyek – a jelenlegi lengyel álláspont – szerint ahhoz szükségesek, hogy egyrészt az örökbe fogadott gyermekből becsületes állampolgár váljon, másrészt pedig, hogy a gyermek szerető, fizikai, lelki és szellemi fejlődését támogató környezetben nőjön fel.

33 Fras, Habdas, 2021, 115. cikk II/7. pont.

34 A lengyel jog szerint nagykorú a 18. életévét betöltött személy, valamint az a nő, aki elmúlt 16 éves, és a bíróság engedélyével házasságot kötött.

35 Fras, Habdas, 2021, 114¹.cikk II/3. pont.

36 Fras, Habdas, 2021, 114¹.cikk III/5. pont.

A nyitott lista szerint az örökbe fogadó szülő oldalán vizsgálni szükséges – többek között – az értelmi és erkölcsi szintet/érzéklet, az állampolgári tudatosságot, a nevelési képességeket, a személyiséget, az etikai hozzáállást, a fizikai és pszichés egészségügyi állapotot, a fertőző betegségek hiányát, a pedofil hajlamot, a nemet és az életkort (amelyet a gyermek érdeke szempontjából értékelni szükséges), a szexuális orientációt (a homoszexualitás főszabály szerint kizáró ok), az örökbefogadó valódi motivációját, a szülői hozzáállást, a lakhatási, vagyoni és jövedelmi viszonyokat, a büntetett előélet hiányát, az arra való képességet, hogy a gyermek nevelését etikai, vallási, kulturális és nyelvi szempontból kiszámíthatóan és folytonosan tudja-e ellátni.

Az örökbefogadó motivációja kapcsán – a gyermek érdekében – meg kell győződni arról, hogy az örökbefogadás célja nem a házasság megmentése vagy a házasságban keletkező hiányok betöltése, nem az örökbefogadó vágyainak teljesítése vagy segítség biztosítása az örökbefogadó öregkorára vagy a munkájához, illetve nem a családi tradíció és vagyon öröklésének biztosítása. A szülői hozzáállás kapcsán vizsgálni szükséges az örökbe fogadó szülő generálisan és – egy későbbi fázisban, az örökbe fogadó szülővé válást követően a konkrét gyermek örökbefogadása iránt indult eljárásban – az adott gyermekkel szembeni elfogadási és együttműködési képességét, azaz azt, hogy képes lesz-e a gyermeket hibáival együtt szeretni, a jogait tiszteletben tartani, és nem a hatalomgyakorlás nézőpontjából nevelni őt.

3.3. Alkalmassági vélemény

Az *alkalmassági véleményt* az örökbe fogadó szülőkről az örökbefogadási központok készítik el. A jogszabály nem rendelkezik arról, hogy a véleménynek milyen minősítést kell tartalmaznia, egyedül annak meglétét írja elő. Természetesen következik a kérdés, hogy lehetségessé válhat-e az örökbefogadás, amennyiben az alkalmassági vélemény negatív vagy semleges. A kérdésre a jogszabály nem ad pontos választ. A családjogi kódexhez fűzött kommentár rámutat, hogy nem egyszer volt már példa arra, hogy a bíróság a negatív vélemény ellenére rendelte el az örökbefogadást, tekintettel arra, hogy az eset összes körülményét és a gyermek személyes és érzelmi kapcsolatait mérlegelve, a gyermek érdekeit az éppen adott, negatív vagy semleges előzetes alkalmassági véleménnyel rendelkező személy általi örökbefogadás szolgálta.

További kérdés merül fel a vélemény kibocsátásának időpontjához kapcsolódóan, azaz hogy a kvalifikációs vélemény egy konkrét gyermek kapcsán kell hogy megszülessen, vagy generális értelemben szükséges, hogy képet adjon az örökbe fogadó szülőről

és alkalmasságáról az örökbefogadásra.³⁷ A korábbi kérdéssel ellentétben erre a jogszabály egészen pontosan megadja a választ. Tekintettel arra, hogy az alkalmassági vélemény az örökbe fogadó szülővé válás feltétele, mindenképpen azelőtt kell megszületnie, mielőtt az örökbe fogadó szülő találkozik az örökbe fogadhatóvá nyilvánított gyermekkel. Az egyéniesített feltételeket az örökbefogadási központnak és a bíróságnak a konkrét gyermek örökbefogadása iránt indított eljárásban van módja tehát mérlegelni. *Ebből kifolyólag az alkalmassági vélemény jellegében egy az örökbe fogadó szülőről általános képet adó dokumentum, amely nem bír minden esetben döntő jelentőséggel az örökbefogadás során.*³⁸

3.4. A tanfolyam

A családjogi kódex minden örökbe fogadni szándékozó szülőnek kötelezően előírja a tanfolyamon való részvételt. Ez a kötelezettség a családtámogatási törvény 172. cikke által is megerősített, azzal, hogy a jogszabály felsorolja azokat az eseteket, amelyek e kötelezettség alól mégis kivételt engednek, ilyen a gyermekkel való vérségi kapcsolat, a gyermek testvérenek korábbi örökbefogadása, vagy a gyermeket nevelőszülőként gondozó státusz.

A tanfolyam tartalma örökbefogadási központokként eltérhet. A tanfolyam tartalmát a családokért felelős miniszter hagyja jóvá, a tanfolyam vezetőjének és az örökbefogadási központnak a kezdeményezésére, valamint a miniszter rendeletben határozza meg a tanfolyam hosszát és a tanfolyamot vezető szakemberek szükséges szakmai kompetenciáit. Az örökbefogadási tanfolyamról szóló rendelet (*Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka*)³⁹ szerint a tanfolyam hossza *nem lehet kevesebb 35 óránál*, ezen belül pedig *legalább 5 órának olyannak kell lennie*, amely az örökbe fogadó szülők fő motivációit kívánja feltárni, azaz ebből a szempontból a tanfolyam interaktív, gyakorlati képzés. A tanfolyamot olyan személynek kell tartania, aki legalább hároméves dokumentált szakmai tapasztalattal rendelkezik, vagy van legalább hároméves tapasztalata az örökbefogadási eljárások gyakorlati lebonyolításában, továbbá felsőfokú⁴⁰ tanulmányokat végzett. Jellemző, hogy az örökbefogadási központok a tanfolyamok időpontját egy évre előre meghatározzák.⁴¹

37 Fras, Habdas, 2021, 114.cikk IV/11. pont.

38 Fras, Habdas, 2021, 114.cikk IV/11. pont.

39 Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20112721610/O/D20111610.pdf> (2021. 12. 04.).

40 A felsőfokú tanulmányoknak tematikájában kapcsolódniuk kell az örökbefogadáshoz.

41 <http://profamilia.pl/osrodek/szkolenia/> (2021. 12. 05.).

3.5. Megfelelő korkülönbség az örökbe fogadó szülő és a gyermek között

Az örökbe fogadó szülő és az örökbe fogadandó gyermek között „megfelelő” korkülönbségnek kell lennie, azaz a jogszabály nem írja elő konkrétan az évek számát.

A „megfelelő” korkülönbség jelentését vizsgálta a Legfelsőbb Bíróság 2003-ban.⁴² A határozat szerint, mivel a családjogi kódex nem határozza meg a minimális és a maximális korkülönbséget mint az örökbefogadás előfeltételét, a bíróság feladata annak esetről esetre való megítélése, hogy a korkülönbség megfelelőnek tekinthető-e. A főszabály a szülők és a gyermekek közötti szokásos (normál) korkülönbség. A határozat azt is kimondja, hogy az örökbefogadó és az örökbe fogadott gyermek közötti ötven év korkülönbség nem tekinthető a normálistól eltérőnek, valamint hogy pusztán a korkülönbségből adódó problémás helyzet nem zárhatja ki az örökbefogadás engedélyezését, ha nincs egyéb olyan körülmény, amely a gyermek legfőbb érdekével ellentétes lenne.

A Legfelsőbb Bíróság egyértelműen állást foglalt amellett, hogy a gyermek érdeke az, hogy az életkori akadályokat a hatóságok ne formálisan és rutinszerűen kezeljék, hanem mindig az eset összes körülményének tükrében vizsgálják azt.⁴³

3.6. Az alkalmasság vizsgálatának folyamata

A családtámogatási kódex 154. cikke szerint az örökbefogadási eljárás lefolytatása, valamint az örökbefogadásra jelentkező szülők alkalmasságának előkészítése az örökbefogadási központok feladata.

Először az örökbe fogadó szülőknek jelentkezniük kell az általuk kiválasztott örökbefogadási központnál, ahol megfelelő tájékoztatást kapnak a feltételekről és a folyamatról. Az örökbe fogadó szülőknek igazolniuk kell, hogy megfelelnek a jogszabályok szerint előírt kritériumoknak. Ennek érdekében pszichológusok és orvosok végeznek mentálhigiénés és fizikai egészségügyi vizsgálatot az örökbe fogadni szándékozó szülőkön. A bejelentkezés folyamatát a vizsgálatot elvégző szakemberek hivatalosan kiadott véleménye zárja le.

A második szakasz az örökbefogadási központ vizsgálata, amelynek során megismerkednek az örökbe fogadó szülő jelöltek vagyoni és jövedelmi, lakhatási viszonyaival, illetve készül egy belső interjú (*wywiad wewnątrzny*) a családról. A központ ennek a szakasznak a lezárásakor pozitív vagy negatív alkalmassági véleményt ad ki, ez azonban még nem végső döntés az örökbe fogadó szülővé válásról.

42 II CK 199/02-Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2003 r.

43 Fras, Habdás, 2021, 114^{cikk} VI/19. pont.

A *harmadik szakasz* a tanfolyam elvégzése, amelynek során pszichológusok és pedagógusok kísérik és figyelik az örökbe fogadó szülő jelölteket. Ezt a szakaszt zárja az örökbe fogadó szülővé válásról hozott döntés, amelyet az örökbe fogadó központok kvalifikációs bizottsága ad ki.

Az állami számvevőszék korábban hivatkozott jelentése szerint az örökbefogadók az örökbe fogadó szülővé válásuktól kezdve az esetek 50%-ában *körülbelül 2 évet várnak gyermekre*.

3.7. Az örökbe fogadó szülőknek járó támogatások

Egy munkavállalónak, aki nevelésbe vett egy gyermeket, és azzal egy időben örökbefogadás iránti kérelmet nyújtott be a bíróságnak, a szülési (a szülőpárnak apai), majd később az ún. szülői szabadsággal egyenlő mértékű szabadság jár. A szabadság mértéke a nevelésbe vett, illetve örökbe fogadni kívánt gyermekek számától függ. Ez a típusú szabadság csak 7 éves kor alatti gyermekek után jár. Tekintettel arra, hogy az örökbe fogadó szülők a vér szerinti szülők helyébe lépnek, a Munka Törvénykönyve az örökbe fogadó szülőket egyenrangúan kezeli a vér szerinti szülőkkel a gyermekek után járó szabadságok tekintetében.

Az örökbe fogadó szülőknek, kérelemre, egyszeri 1000 zł támogatás jár, amennyiben a családban az egy főre jutó jövedelem nem haladja meg az 1922 zł-t. Ez megegyezik a gyermek élve születésekor kapott támogatás összegével.

A lengyel jog nem ismer olyan elkülönült támogatásokat, amelyek kifejezetten csak a gyermeket örökbe fogadó szülőknek járnának. Az örökbe fogadó szülőket ugyanazok az állami támogatások illetik meg, mint a vér szerinti gyermekeket nevelő szülőket.

Ez alapvetően két családtámogatási programot jelent: az ún. család 500+ programot (*Rodzina 500 plus*),⁴⁴ amely 2016 áprilisában indult, és a 300+ jó kezdet (*dobry start*) nevű programot.

A család 500+ program keretében a gyermeket nevelő családok (függetlenül attól, hogy a gyermek vér szerinti vagy örökbe fogadott, a lényeg, hogy a szülőknek tartási kötelezettsége legyen) a gyermek 18 éves koráig gyermekenként 500 zł összegű támogatásra jogosultak. A 2019. július 1-től életbe lépett jogszabályváltozások óta a támogatás minden gyermek 18 éves koráig jár, függetlenül a család jövedelmi viszonyaitól.

44 <https://www.gov.pl/web/rodzina/rodzina-500-plus> (2021. 12. 05.).

A 300+ egy iskolakezdési támogatás, *minden iskolába járó gyermek után jár 300 zł* (20 éves korig, illetve fogyatékkal élő gyermekek esetében 24 éves korig), függetlenül a család jövedelmi viszonyaitól.

4. Az örökbe fogadható gyermek

4.1. Kiskorú gyermek, testvérek örökbefogadása

A lengyel jog *kizárólag a kiskorú gyermek örökbefogadását ismeri.*⁴⁵ A kiskorúságon kívül az örökbefogadás feltétele, hogy az örökbefogadás pillanatában a gyermek éljen, az örökbefogadás legfőbb kedvezményezettje a gyermek legyen (azaz az ő érdekében történjen), valamint az örökbefogadásához hozzájáruljon, illetve arról meghallgassák. A családjogi kódex 118. cikke szerint az örökbefogadáshoz *szükség van az örökbe fogadandó gyermek hozzájárulására, amennyiben 13. életévét betöltötte.* Az örökbefogadás engedélyezéséről döntő bíróságnak továbbá *meg kell hallgatnia azt az örökbe fogadandó gyermeket, aki 13 év alatti,* és az örökbefogadás jelentőségével, következményeivel tisztában van.

A lengyel jog szerint kiskorú az, aki 18. életévét még nem töltötte be. Lányok esetében 16 év a kiskorúság határa, amennyiben a bíróság engedélyezte a házasságkötést a jövőbeni család érdekeire tekintettel. A kiskorúság az örökbefogadás pillanatában azt jelenti, hogy a gyermek az örökbefogadási kérelem bírósághoz történő benyújtásának időpontjában még kiskorú.

Mind a gyakorlat, mind a szabályozás főszabály szerint követi azt az alapelvet, miszerint törekedni kell a testvérek együttes örökbeadására. A családtámogatási törvény 166a) cikke szerint *a testvéreket főszabály szerint egy örökbe fogadó családnál kell elhelyezni,* kivéve, ha a gyermek belföldi örökbefogadásra való minősítéséért felelős örökbe fogadó központ úgy ítéli meg, hogy a gyermeknek a testvérekkel közös elhelyezése egy örökbe fogadó családban *nem szolgálja a gyermek legfőbb érdekét,* illetve ha a gyermek belföldi örökbefogadásra való minősítéséért felelős örökbe fogadó központ sem a Lengyel Köztársaság, sem a Lengyel Köztársaság területén kívül *nem talált* olyan örökbe fogadó családot, amely – a gyermek legfőbb érdekét is figyelembe véve – együtt fogadná örökbe a testvéreket. A testvérek elszakítására tehát *egyedül a gyermekek érdekében van lehetőség.* A családtámogatási törvény 165. cikke előírja továbbá, hogy amennyiben egy korábban örökbe fogadott gyermek testvére örökbe fogadhatóvá válik, az örökbe fogadó családot

45 Fras, Habdás, 2021, 114. cikk V. rész.

erről haladéktalanul értesíteni kell, megnyitva ezzel is a testvérek együtt nevelkedésének lehetőségét. Az örökbefogadási központoknak ilyen esetekben feladata, hogy az egyik testvért már örökbe fogadott gyermekként nevelő családot segítse abban, hogy nyitottá váljanak a testvér örökbefogadására – amennyiben az örökbe fogadott gyermek és az örökbe fogadó szülők más vér szerinti gyermekeinek érdekével ez nem áll ellentétben.

A 2000–2020-as évekre készített statisztikák⁴⁶ azt mutatják, hogy a leggyakoribb a 7 éven aluli gyermekek örökbefogadása, azon belül is a legtöbb gyermeket kétéves kora előtt fogadják örökbe. A számadatok alapján, az életkor előrehaladtával az örökbefogadás esélye radikálisan lecsökken.

4.2. Az örökbe fogadhatónak nyilvánítás

Örökbe fogadni olyan gyermeket lehet, akinek örökbefogadásához *a vér szerinti szülei hozzájárultak*,⁴⁷ kivéve, ha *a szüleit megfosztották a szülői felügyeleti joguktól*, vagy *ismeretlenek*, illetve amennyiben *a vér szerinti szülőkkel való kommunikáció leküzdhetetlen akadályokba ütközik*.

Az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás folyamatában az örökbefogadási központok vesznek részt elsődlegesen, akiknek a családtámogatási törvény 156. cikk 1. pontja szerinti feladata, hogy az örökbe fogadható gyermekeket „minősítsék” (*kvalifikacija*). Az örökbefogadási központok Lengyelország területi igazgatási rendszerébe illeszkednek, és a jogszabályi kereteken belül az örökbefogadási eljárás, valamint a gyermek kvalifikációjára vonatkozó részletszabályokat a konkrét feladatok mellett saját kompetenciájukban határozzák meg. Ennek köszönhetően az ország területén a különböző örökbefogadási központok eljárásában, a szempontok mérlegelésének módjában és magukban a mérlegelendő szempontok súlyozásában is kisebb-nagyobb eltérések lehetnek.

A családtámogatási törvény 164–177. cikkei tartalmazzák azokat a szabályokat, amelyek a gyermek örökbefogadásra való felkészítésének keretét adják, mind a gyermek belföldi, mind nemzetközi örökbefogadására való kvalifikációja során azzal, hogy egyes részletszabályok eltérők a két örökbefogadás esetében.

A gyermek *országban belüli örökbefogadásra* való előkészítése, valamint minősítése egy komplex pszichológiai diagnózisból, az adott gyermek specifikus igényeinek meghatározásából, egy pszichológus által végzett analízisből áll arra vonatkozóan, hogy

46 Kancelaria Senatu 15–21. o.

47 Családjogi kódex 119. cikk.

a gyermek miként lesz képes érzelmi köteleket kialakítani az új családjával (ideértve a szülőket és a családban esetlegesen már benne élő gyermekeket). Az előkészítés feladata továbbá az örökbe fogadandó gyermek testvéreinek megállapítása, a testvérekhez fűződő tényleges érzelmi kötelék feltárása, egy pszichológus által végzett teljes körű diagnózis arra vonatkozóan, hogy a gyermeknek aktuálisan milyen érzelmi kötelei állnak fenn, továbbá egy teljes körű vizsgálat arra vonatkozóan, hogy az örökbefogadás valóban a gyermek legjobb érdekét szolgálja-e. Abban a körben, hogy az örökbefogadás valóban a gyermek legjobb érdekét szolgálja-e, szükséges feltárni minél részletesebben a vér szerinti szülőkkal való kapcsolatot is.

A gyermek *nemzetközi örökbefogadásra* való előkészítése, valamint minősítése egy pszichológiai elemzésből áll arra vonatkozóan, hogy a gyermek miként lesz képes érzelmi köteleket kialakítani egy olyan családban, amelynek lakóhelye Lengyelországon kívül van. Szükséges továbbá egy teljes körű vizsgálat arra vonatkozóan, hogy a nemzetközi örökbefogadás valóban a gyermek legjobb érdekét szolgálja-e, valamint egy átvilágítás arra vonatkozóan, hogy valóban megtettek-e mindent annak érdekében, hogy megfelelő örökbe fogadó családot találjanak a gyermeknek a Lengyel Köztársaság területén belül.

A gyermek *örökbe fogadhatóvá nyilvánításának* folyamatát a szülők, az egészségügyi intézmény, a nevelőszülői rendszerben dolgozó szociális munkás, a regionális terápiás-nevelő központ, az intervenciók központ, valamint bármely személy vagy intézmény, amely a gyermek örökbefogadásának szükségességéről tudomást szerzett, elindíthatja a gyermek lakóhelye szerint illetékes örökbefogadási központnál. Az örökbefogadási központ a családtámogatási törvény 164. cikk 2. pont 1) alpont alapján 7 napon belül intézkedik, és beszerzi a gyermekhez kapcsolódó releváns adatokat (jogi, családi státusz, egészségügyi állapot), mely adatok alapján kiadják az ún. gyermekkártyát (*karta dziecka*). A hiányzó adatokért a központ 3 munkanapon belül megkeresi azt az illetékes hatóságot, amely az adatokkal rendelkezhet. A gyermekkártya kiállításától számított 30 napon belül elvégzi a gyermek minősítését az örökbefogadásra, és megkezdik a gyermek számára legmegfelelőbb örökbe fogadó szülők felkutatását. Évente körülbelül 2500 gyermeket minősítenek örökbe fogadhatónak.⁴⁸ A legtöbb gyereket 2012-ben fogadták örökbe (3055), míg 2020-ban csak 1884 gyermek lelt családra.

48 KPS.430.007.2017, Nr ewid. 21/2018/P/17/044/KPS Najwyższa Izba Kontroli Informacja o wynikach kontroli: wykonywanie zadań przez ośrodki adopcyjne <https://www.nik.gov.pl/plik/id,17494,vp,20066.pdf> (2021. 12. 03.).

5. Az örökbefogadás formái

5.1. Belföldi örökbefogadás

A lengyel jog *három típusát* ismeri a belföldi örökbefogadásnak. Attól függően, hogy az örökbefogadásnak milyen joghatásai vannak, megkülönböztet (i) teljes (*przysposobienie pełne*), (ii) nem teljes (*przysposobienie niepełne*) és (iii) ún. véglegesen teljes örökbefogadást (*przysposobienie całkowite*).⁴⁹

5.1.1. Teljes örökbefogadás

A családjogi kódex 121. cikkében szabályozott teljes örökbefogadás az örökbefogadás leggyakoribb formája, és jogi értelemben is ugyanolyan kapcsolatot eredményez, mint a szülők és vér szerinti gyermekeik közötti kapcsolat.

Az örökbefogadás e típusának következménye, hogy a gyermeknek minden kapcsolata megszakad biológiai rokonaival.

A családjogi kódex 121. cikke szerint a teljes örökbefogadás joghatásai, illetve alapvető jellemzői az alábbiak:

- a gyermek vér szerinti szülei elveszítik a gyermek feletti szülői felügyeleti jogot (1. §),
- az örökbefogadó rokonaival szemben az örökbefogadottat ugyanazok a jogok illetik meg, illetve ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint a vérrokonokat (2. §),
- az örökbefogadott saját vérrokonaival szemben fennálló jogait és kötelezettségeit elveszíti, és ugyanez történik a vérrokonok örökbefogadottal szemben fennálló jogaival és kötelezettségeivel (3. §),
- az örökbefogadás az örökbefogadott leszármazóira is hatással van (ugyanaz a kapcsolat, mint ha a felmenőjének az örökbe fogadó szülők vér szerinti szülei lennének) (4. §),
- az örökbefogadott megkapja az örökbefogadó vezetéknévét,
- amennyiben az örökbefogadó a házastársa gyermekét fogadja örökbe, az örökbefogadás pillanatától a szülői felügyeletet közösen gyakorolják,
- a teljes örökbefogadást a bíróság felbonthatja, kivéve, ha az a kiskorú gyermek érdekeivel ellentétes;

49 Regulska, 2019, 213. o.

A teljes örökbefogadás nyílt örökbefogadás.

A teljes örökbefogadás esetén alkalmazandó öröklési szabályokat a lengyel Polgári Törvénykönyv 936. cikk 1–2. §-ai tartalmazzák. Eszerint az örökbefogadott, valamint leszármazottai úgy örökölnek az örökbefogadók és az örökbefogadók rokonai után, mint a vér szerinti gyermek. Vér szerinti szülei, illetve rokonaik után azonban sem ők, sem pedig leszármazóik nem örökölnek. Abban az esetben, ha a gyermeket csak a házaspár egyik tagja fogadta örökbe, az örökbefogadás joghatásai nem terjednek ki a másik házastársra, így öröklési jogviszony nem keletkezik az örökbefogadó házastársa (és az ő vérrokonai), valamint az örökbefogadott között.

Teljes örökbefogadás esetén, az örökbefogadás titkosítása érdekében, a családi állapot nyilvántartásáról szóló törvény szerint, a gyermek születési anyakönyvi kivonatát kétféleképpen lehet módosítani. Egyrészt a 13. életévét betöltött, örökbe fogadott gyermek kérelmére a gyámügyi bíróság elrendelheti új anyakönyvi kivonat kibocsátását, amelyben az örökbefogadók szerepelnek az örökbefogadott szüleiként, másrészt pedig – bírósági döntés hiányában – az anyakönyvi kivonathoz csatolható egy módosítás, amely az örökbefogadókat jelöli meg szülőként. Ez esetben a gyermek szüleiként az örökbe fogadó szülők szerepelnek a születési anyakönyvi kivonat rövidített változatában.

5.1.2. A véglegesen teljes örökbefogadás

A családjogi kódex 124.¹ cikke szabályozza a gyakorlatban felbonthatatlannak vagy névtelennek is nevezett, *véglegesen teljes örökbefogadást* (*przysposobienie całkowite*). Az örökbefogadásnak ez a típusa joghatásait tekintve a legerősebb, és elsősorban újszülötteket, illetve csecsemőket érint.

Véglegesen teljes örökbefogadásra csak abban az esetben kerülhet sor, ha a vér szerinti szülők az örökbefogadáshoz úgy adták hozzájárulásukat, hogy nem nevezték meg az örökbefogadó személyét.⁵⁰ Ez a típusú feltétlen hozzájárulás a gyermek megszületését követő 6. héttől adható. A gyakorlatban a hozzájárulást általában egyedülálló édesanyák adják.

A véglegesen teljes örökbefogadás keretében a gyermek végleg bekerül az új családba és teljes jogú tagjává válik (ebben gyakorlatilag megegyezik a teljes örökbefogadással), új identitásra tesz szert, ami elsősorban az örökbe fogadó szüleivel megegyező vezetéknev megváltoztatásával fejeződik ki, és előfordul, hogy az örökbe fogadó szülőknél joguk

⁵⁰ Megjegyzendő, hogy a lengyel jog kizárólag a gyermek vérrokonát engedi megnevezni örökbefogadónak.

van megváltoztatni a gyermek keresztnévét is. Ezen kívül az örökbe fogadott gyermek automatikusan új születési anyakönyvi kivonatot kap, amelybe az örökbe fogadó szüleit szülőként írják be, így lehetetlenné válik a gyermek származását a születési anyakönyvi kivonat alapján visszafejteni.

A véglegesen teljes örökbefogadás a lengyel jog szerint felbonthatatlan.

5.1.3. A nem teljes örökbefogadás

A *nem teljes örökbefogadást* a családjogi kódex 124. cikke szabályozza. Az örökbefogadásnak ez a fajtája nagyon ritka, és csak abban az esetben alkalmazzák, amikor az örökbefogadásnak ez a módja szolgálja ténylegesen leginkább a gyermek érdekét. A gyámügyi bíróság a nem teljes örökbefogadásról csak az örökbefogadónak a nem teljes örökbefogadásra irányuló kifejezett kérelmére határoz. A nem teljes örökbefogadás kizárólag az örökbefogadó és az örökbefogadott között keletkeztet rokoni kapcsolatot, és nincs kihatással az örökbefogadó egyéb vérrokonaira. Ez azt jelenti tehát, hogy az örökbe fogadó szülők rokonai nem válnak automatikusan az örökbefogadott rokonaivá. Ez egyidejűleg azt is jelenti, hogy a vér szerinti szülő-gyermek kapcsolatot leszámítva, megmarad az örökbe fogadott gyermek összes vér szerinti rokoni kapcsolata, és az ahhoz fűződő jogok és kötelezettségek is élnek. Azaz például az örökbe fogadott gyermek az örökbefogadó vér szerinti gyermekeivel azonos módon részesül az örökbe fogadó szülő hagyatékából, de az örökbe fogadó szülő rokonainak hagyatéka tekintetében nincsenek jogosultságai. Az örökbefogadás hatással van örökbefogadott gyermekeire is, azaz az örökbe fogadó szülők az örökbe fogadott gyermekük leszármazóival rokoni, nagyszülői, dédszülői kapcsolatban lesznek.

A nem teljes örökbefogadás esetén soha nem állítanak ki a gyermeknek új anyakönyvi kivonatot, az örökbefogadás tényét az eredeti születési anyakönyvi kivonathoz kell csatolni, kiegészítésként. Az egyszerűsített kivonaton (*odpisy skrócone*) főszabály szerint a gyermek szüleiként az örökbe fogadó szülők szerepelnek, a bíróság az örökbe fogadott gyermek kifejezett kérelmére azonban ezt a szabályt mellőzheti, és előírhatja, hogy az egyszerűsített kivonaton is a gyermek biológiai szülei szerepeljenek.

A Polgári Törvénykönyv 937. cikk 1. pontja szerint az örökbe fogadó szülő kérelmére a nem teljes örökbefogadást a gyámügyi bíróság teljes örökbefogadásra változtathatja.

5.2. Nemzetközi örökbefogadás

Nemzetközi örökbefogadásra (*przysposobienia zagraniczne*)⁵¹ a családjogi kódex 114². cikke alapján a releváns nemzetközi egyezményekkel⁵² összhangban van lehetőség. A jogintézmény – hasonlóan a belföldön végbemenő örökbefogadáshoz – a gyermek számára a legmegfelelőbb helyettesítő családi környezet biztosítását célozza. Nemzetközi örökbefogadás esetén a nemzetközi egyezmények rendelkezései elsőbbséget élveznek a családjogi kódex, valamint egyéb törvényi szintű szabályozás rendelkezéseihez képest. A szubszidiaritás elvének megfelelően a lengyel állampolgárságú gyermek nemzetközi örökbefogadására csak abban az esetben kerülhet sor, amennyiben Lengyelország területén nincs olyan nevelőszülő vagy örökbe fogadó szülő, akinél, illetve akiknél a gyermek gondozása a nemzetközi örökbefogadás feltételeivel megegyező módon megoldható.⁵³ Nemzetközi örökbefogadásra *kizárólag a gyermek érdekében kerülhet sor*. A szubszidiaritás elve alóli kivétel a családjogi kódex 114². cikk 2. § szerint, ha az örökbe fogadó szülő és az örökbe fogadni kívánt gyermek vérrokonságban áll, vagy a szóban forgó örökbe fogadó család korábban örökbe fogadta a gyermek testvérét.

Nemzetközi örökbefogadásra a belföldi örökbefogadás sikertelensége esetén az alábbiak szerint van lehetőség.

Amennyiben a belföldi örökbefogadás folyamata 55 napon belül nem vezetett eredményre, a gyermek örökbefogadási dokumentációjának kezelésére jogosult örökbefogadási központ – 3 munkanapon belül továbbítja a gyermek adatait az örökbefogadási központi adatbank kezelésére hatáskörrel rendelkező örökbefogadási központnak azzal a felhívással, hogy indokolt a gyermeknek Lengyelország határain kívül családot keresni. Az örökbefogadási központ 7 munkanapon belül elvégzi a gyermek nemzetközi örökbe fogadhatóvá nyilvánítását. A belföldi örökbefogadási eljárásban elvégzett vizsgálatot három elemmel szükséges kiegészíteni: (i) pszichológiai vizsgálatot kell lefolytatni annak megállapítására, hogy a gyermek képes lesz-e egy Lengyelország határára kívül élő családhoz kötődni érzelmileg, (ii) el kell végezni egy komplex értékelést arra vonatkozóan, hogy a nemzetközi örökbefogadás valóban a gyermek legjobb érdekét szolgálja-e, (iii) valamint ellenőrizni kell, hogy valóban mindent megtettek-e annak érdekében, hogy a gyermeknek belföldi családot találjanak. A folyamat során az örökbefogadási központ kikérheti a családokért felelős miniszter véleményét. Amennyiben a nemzetközi örökbe fogadhatóvá nyilvánítás feltételei valamilyen oknál fogva

51 Bagan-Kurluta, 2009.

52 A releváns nemzetközi egyezményeket lásd az 1. pont alatt.

53 Frás, Habdas, 2021.

hiányoznak, az örökbefogadási központ a gyermek dokumentációját visszaküldi a gyermek lakóhelye szerint illetékességgel rendelkező örökbefogadási központnak. Amennyiben a későbbiekben a gyermek körülményeiben olyan változás áll be, ami lehetővé teszi a nemzetközi örökbefogadást, a folyamatot bármikor újra lehet indítani. Ha az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás sikerrel zárul, a központ 3 munkanapon belül továbbítja a gyermek dokumentációját azoknak az örökbefogadási központoknak, amelyek a nemzetközi örökbefogadások esetén más államok szerveivel jogosultak kapcsolatot tartani. Ezek jelenleg az egyházmegyei örökbefogadási központ (*Diecezjalny Ośrodek Adopcyjny*), valamint a katolikus örökbefogadási központ (*Katolicki Ośrodek Adopcyjny*), azaz a nemzetközi örökbefogadás koordinálásában kizárólag ezek a központok vesznek részt. A nemzetközi örökbefogadásért felelős örökbefogadási központok a honlapjukon elhelyezik azokat az információkat, amelyeknek az örökbe fogadó szülőknek meg kell felelni. Az itt fellelhető információk alapján a lehetőség főszabály szerint kizárólag 5 évnél nem rövidebb ideje házasságban élő pároknak nyitott. További feltétel, hogy a gyermek és az örökbe fogadó szülők között megfelelő korkülönbség legyen, a szülők a nemzetközi örökbefogadásra alkalmas örökbe fogadó szülővé nyilvánító határozattal rendelkezzenek, amelyet a származási országban az örökbefogadások intézésére engedéllyel rendelkező hatóság vagy szervezet adott ki, alávevessék magukat egy, a lengyel örökbefogadási központ által vezetett megfigyelésnek, utógondozásnak az örökbefogadás első hat hónapjában, valamint az örökbefogadás első 3 évében éves, majd 3 évente a gyermek nagykorúságáig hároméves jelentést készítsenek a gyermek fejlődéséről. Az örökbe fogadó szülőknek vállalniuk kell, hogy úgy nevelik a gyermeket, hogy őt a származási országához szoros kapcsolat fűzze. A családokért és társadalompolitikáért felelős minisztérium (*Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej*) állásfoglalása szerint a nemzetközi örökbefogadásnál elsőbbséget élveznek a lengyel származású családok, azok, amelyeknél a testvérek közös elhelyezése lehetséges, valamint amelyek rokonságban állnak a gyermekkel. A származáshoz kapcsolódóan kiemelő, hogy a lengyel jog a 18 évet már betöltött örökbefogadottak számára biztosítja a származás megismeréséhez való jogot.⁵⁴ Azaz egy gyermek kizárólag törvényes képviselője segítségével kérheti ki ezeket az adatokat (aki ebben az esetben az örökbe fogadó szülő).

Nemzetközi örökbefogadás esetén az örökbefogadási igényt lengyelül kell benyújtani, és a csatolt dokumentációt⁵⁵ is hiteles fordításban kell csatolni, valamint hitelesíteni kell (pl. apostille).

54 Barzó, Lenkovics, 2021, 182. o.

55 Az örökbefogadási központ tájékoztatása szerint csatolni kell: az örökbe fogadó szülők születési anyakönyvi kivonatát, a házassági anyakönyvi kivonatukat, a büntetlen előélet igazolását, munkáltatói, illetve

Az elmúlt években a nemzetközi örökbefogadások radikális korlátozására került sor, tekintettel a testvérpárok gyakori szétszakítására, valamint egy nagyon szomorú esetre 2015-ben, amikor egy lengyel kislányt fogadtak örökbe az Egyesült Államokban, és a kislány szexuális visszaélés áldozata lett. A nagy visszhangot keltő ügy rámutatott a rendszer hibáira, ami a hatóságok határon átnyúló együttműködésének nehézségeiből, valamint az örökbefogadás utánkövetésének lehetetlenségéből fakadt. Az utánkövetés rendszerét azóta szigorították, de még így is alapvető nehézségekbe ütköznek.

6. Az örökbefogadás létrejötte

A gyermek örökbefogadására két egymástól független eljárás, egy *közigazgatási eljárás* és egy *bírósági eljárás* lefolytatását követően, a gyámügyi bíróság határozata alapján kerül sor.

A gyermek örökbe fogadhatóvá nyilvánítása, valamint az örökbe fogadó szülők alkalmassá nyilvánítása, illetve nyilvántartásba vétele az örökbefogadási központok kizárólagos hatásköre.

A bíróság kizárólagos hatásköre a vér szerinti szülők hozzájáruló nyilatkozatának fogadása, az örökbe fogadó szülő(k) megnevezése, valamint az örökbefogadás engedélyezése.

A vér szerinti szülők által nem ismert örökbe fogadó szülők általi örökbefogadáshoz a szülők hozzájárulásukat (*zgoda blankietowa*) a bíróság előtt adhatják.⁵⁶ A hozzájárulás garantálja többek között azt, hogy ne kerüljön sor illegális örökbefogadásokra. Azok a szülők, akik a hozzájárulásukat megadták, elveszítik nemcsak a szülői felügyeleti jogukat, de a gyermekkel való kapcsolattartási jogukat is. Hozzájárulásukat legkorábban a gyermek 6 hetes kora után adhatják, és egészen addig visszavonhatják, amíg a gyermek örökbefogadása iránti bírósági eljárás meg nem indul. A szülők hozzájárulhatnak ahhoz is, hogy egy általuk ismert személy fogadja örökbe a gyermeket (*wskazanie przez rodziców osoby przysposabiającego*), ez azonban kizárólag a szülő házastársa lehet, vagy olyan személy, aki vérségi kapcsolatban áll a szülővel. A gyámügyi bíróság előtt kell a házastársnak hozzájárulni ahhoz is, hogy a házastársa egyedül fogadjon örökbe úgy, hogy a gyermek később a közös háztartásban nevelkedik.

jövedelemigazolást, igazolni kell az állampolgárságot, egészségügyi dokumentációt, környezettanulmányt, illetve örökbefogadási interjút, amelyet az engedélyező hatóság adott ki, a származás helye szerinti központi örökbefogadási hatóság kifejezett beleegyező nyilatkozatát a nemzetközi örökbefogadáshoz és a szülők beleegyező nyilatkozatát az örökbefogadás lengyel hatóságok általi utánkövetésének.

⁵⁶ Családjogi kódex 119^a. cikk.

Az örökbe fogadhatóvá nyilvánított gyermekek nevelőcsaládi gondozásban (nevelőszülőknél vagy családi nevelőotthonokban), illetve intézményi állami gondozásban (különböző típusú nevelő-gondozó intézmények, civil szervezetek által működtetett intervenciós „elő-örökbefogadási” központok) várják az örökbefogadást. Jellemzően itt kerül sor a gyermek és a potenciális örökbe fogadó szülők első találkozására is. Olyan is gyakran előfordul, hogy maguk a nevelőszülők hozzák meg azt a döntést, hogy örökbe fogadják a náluk elhelyezett gyermeket.

Egy gyermek örökbe fogadhatóvá nyilvánítását követően az örökbefogadási központ az örökbe fogadó szülői nyilvántartásból a gyermek számára megfelelő szülőt választ. A személyes találkozást megelőzően az örökbe fogadó szülők megismerkednek a számukra kiválasztott gyermek teljes dokumentációjával, és a rendelkezésükre álló információk alapján dönthetnek arról, hogy szeretnék-e a gyermeket személyesen megismerni. A szervezett személyes találkozóra vagy a gyermeket éppen gondozó nevelőszülőknél, vagy a gyermekotthonban kerül sor, biztosítva így a gyermeknek a megszokott környezetéből adódó nyugalmat az egyébként megterhelő élethelyzetben. A találkozókat ezt követően rendszeresen meg kell szervezni. A találkozókon az örökbe fogadó szülők feladata az, hogy kapcsolatot teremtsenek és építsenek a gyermekkel hogy minél szorosabb érzelmi kötelék alakuljon ki közöttük.

Amennyiben a kapcsolatépítés kölcsönösen jól alakul, az örökbe fogadó szülők benyújtják az örökbefogadás iránti igényüket a kerületi bírósághoz (*Sąd Rejonowy*). Az örökbefogadási központ megküldi a bíróságnak a teljes dokumentációt, amely az örökbe fogadó szülővé nyilvánítás során, valamint a gyermek örökbe fogadhatóvá nyilvánítása során keletkezett. A bírósági eljárás ideje alatt a gyermek már lakhat együtt az örökbe fogadó szüleivel, amennyiben a bíróság engedélyezi a gyermek tartózkodási helyének megváltoztatását. Ebben a szakaszban mind a bírósági kurátornak (*kurator sądu*), mind pedig a gyermeket korábban nevelő intézet munkatársának joga van ellenőrzést végezni, amelynek elsődleges célja, hogy még az örökbefogadás engedélyezése előtt meggyőződjenek róla, hogy mind a gyermek, mind pedig a szülők meg tudnak birkózni az új élethelyzettel.

Az örökbefogadást a családjogi kódex 117. cikke szerint a bíróság engedélyezi. Az örökbefogadást engedélyező bírósági határozat jogerőre emelkedése után az örökbe fogadó szülők feladata, hogy (i) átvegyék az örökbefogadásról szóló határozatot, (ii) kérvényez- zék az anyakönyvi hivatalnál a gyermek új anyakönyvi kivonatának kiadását, illetve új személyi szám (*numer PESEL*) kibocsátását, (iii) kezdeményezzék a gyermek bejelentését arra a lakcímre, ahova ők maguk is be vannak jelentve, valamint (iv) intézkedjenek a gyermek társadalombiztosítónál való bejelentéséről. Az örökbefogadás engedélyezése, elutasítása ellen a fellebbviteli bírósághoz (*Sąd Apelacyjny*) lehet fellebbezni.

7. Az örökbefogadás joghatásai

A családjogi kódex 121. cikke szerint a teljes örökbefogadás eredményeként az örökbe fogadott gyermek az örökbe fogadó szülők vér szerinti gyermekének jogállásába kerül, és az ebből fakadó jogok és kötelezettségek az örökbe fogadott gyermek leszármazóira is kiterjednek. Az örökbe fogadott gyermek az örökbefogadó vezetéknevét használja, az örökbe fogadó szülő szülői felügyeleti jogot kap, és eleget tesz az ebből fakadó kötelezettségeinek is.

8. Az örökbefogadás utánkövetése

A családtámogatási törvény 160. cikk 2. pontja alapján az örökbefogadási központok az örökbefogadás után, az örökbe fogadó szülők ez irányú kérelmére támogatják az örökbe fogadó szülőket a nevelési és gondozási problémák megoldásában, tanácsadási, terápiás, családterápiás lehetőséget biztosítanak, pedagógiai, pszichológiai, szükség esetén jogi segítséget nyújtanak számukra. Az utánkövetés konkrét kereteit, időtartamát az egyes örökbefogadási központok határozzák meg. A családok támogatása számos egyéb formában is megvalósulhat: lehetnek egyéni vagy csoportos konzultációs alkalmak, szülői képzések. A csoportos konzultációs alkalmak az örökbe fogadó szülőknek nemcsak arra biztosítanak alkalmat, hogy találkozzanak az örökbe fogadó központok szakembereivel, hanem arra is, hogy hasonló gondokkal küzdő, más örökbe fogadó szülőkkel cseréljenek tapasztalatokat. Az örökbefogadási központok segítséget ajánlanak, és kérelemre segítséget nyújtanak azoknak az örökbefogadottaknak is, akik már nagykorúak, és nehézségük támad a származásuk megismerésében, illetve az identitásuk megtalálásában.

9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása

A lengyel jogszabályok, joggyakorlat⁵⁷ és a jogirodalom is az örökbefogadás jogintézményének tartóssága és stabilitása mellett foglal állást, ugyanakkor az örökbefogadás – szemben a vér szerinti szülői köteléssel – nem felbonthatatlan.

57 Wyrok Sadu Najwyższego z 18 stycznia r., sygn. akt II CR 408/67.

A családjogi kódex 125. cikke szerint az örökbefogadás felbontását – lényeges indok (*ważny powód*) fennállása esetén –, mind az örökbefogadott, mind az örökbefogadó kérheti. Az örökbefogadás felbontására nincs lehetőség, amennyiben az a kiskorú gyermek érdekét negatívan érinti. A Legfelsőbb Bíróság megerősítette azt a nyilvánvaló jogalkotói szándékot,⁵⁸ amely szerint a lényeges indok meghatározása a bíróságok feladata, az adott ügy körülményeinek tükrében. Semmiképpen nem indokolhatják az örökbefogadás felbontását a nevelési nehézségek, a házassági problémák, az örökbefogadók elhagyása az örökbefogadott által, a gyermek jövőjére vonatkozó tervek meghiúsulása vagy pénzügyi nehézségek.⁵⁹

A bíróságnak különös körültekintéssel kell eljárnia azokban az ügyekben, amelyekben kiskorú gyermek, illetve olyan nagykorú személy érintett, aki fizikai vagy pszichikai állapotára tekintettel, nagykorúsága ellenére az örökbefogadó szülők gondozására szorul. Minden ilyen esetben értékelni kell azt a családi és társadalmi helyzetet, amelyben az örökbefogadott találná magát az örökbefogadás felbontása esetén.

Az örökbefogadás felbontásával annak joghatásai megszűnnek.

A családjogi kódex 127. cikke alapján az örökbefogadás felbontása iránti keresetet az ügyész is benyújthatja. Az örökbefogadás felbontása esetén, a körülmények mérlegelése mellett, a bíróság dönthet úgy, hogy fenntartja az örökbefogadásból eredő tartási kötelezettséget. A véglegesen teljes örökbefogadás felbontására nincs lehetőség.⁶⁰

A statisztikák⁶¹ szerint 2018-ban 98, 2019-ben 85, 2020-ban 84, az örökbefogadás felbontása iránti kérelem érkezett. Átlagosan 20-30 ügyben születik ítélet.

58 Wyrok Sadu Najwyzszego z 22 marca 2001 r., V CKN 369/00.

59 Kancelaria Senatu 23. o.

60 Családjogi kódex 125. cikk.

61 Kancelaria Senatu 23–24. o.

Irodalomjegyzék

- Bagan-Kurluta, K. (2009) *Przysposobienie międzynarodowe dzieci*. Białystok, Temida2.
- Barzó, T., Lenkovics, B. (eds.) (2021) *Family protection from a legal perspective. Analysis on Certain Central European Countries*. Budapest–Miskolc: Ferenc Mádl Institute of Comparative Law, CEA Publishing.
- Fras, M. Haddas, M. (eds.) (2021) *Kodeks rodzinny is opiekunczy. Komentarz*. WKP.
- Kancelaria Senatu, Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji: Informacja: Przysposobienie i piecza zastępcza w Polsce, Warszawa 17 maja 2021. r. [Online] https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/196/plik/przysposobienie_i_pieczza_zastepcza_w_polsce_-_informacja.pdf
- KPS.430.007.2017, Nr ewid. 21/2018/P/17/044/KPS *Najwyższa Izba Kontroli Informacja o wynikach kontroli: wykonywanie zadań przez ośrodki adopcyjne* [Online] <https://www.nik.gov.pl/plik/id,17494,vp,20066.pdf>
- Przybyszewska-Szter, B. (2020) 'Przysposobienie – instytucja służąca realizacji prawa dziecka do wychowywania w rodzinie', *Studia Prawnoustrojowe* 50. <https://doi.org/10.31648/sp.6054>
- Regulska, A. (2019) 'Adopcja – w kierunku dobra dziecka, i spełnionego rodzicielstwa', *Studia Gdanskie*, 2019/45. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-67383c37-9838-43e8-8b2e-80b3c139e842>